

Recenzie:

“Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor”

Volum editat de:

**Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2015, în colaborare cu
Academia de Științe Medicale**

Autori:

**Eugen Simion, Irinel Popescu, Ioan Aurel Pop, Cecilia Cârja, Ioana Bonda,
Victor A. Voicu, Octavian Buda, Dan Prelipceanu, Călin Giurcăneanu,
Bogdan O. Popescu, Eduard Apetrei, Codruț Sarafoleanu, Vladimir Beliș**

Book review:

“Eminescu’s disease and the imaginary diseases of the eminescologs”

Edited by:

**The National Foundation for Science and Art, Bucharest, 2015, in collaboration
with The Academy of Medical Sciences**

Authors:

**Eugen Simion, Irinel Popescu, Ioan Aurel Pop, Cecilia Cârja, Ioana Bonda,
Victor A. Voicu, Octavian Buda, Dan Prelipceanu, Călin Giurcăneanu, Bogdan
O. Popescu, Eduard Apetrei, Codruț Sarafoleanu, Vladimir Beliș**

NICOLAE M. CONSTANTINESCU

Str. Foișorului 126 sc B, apt 25, 031183 București - 4

On the occasion of the 165-th years from Eminescu’s death – the romanian national poet - the National Foundation for Science and Arts in collaboration with the Romanian Academy of Medical Sciences, published a book dedicated to Eminescu’s disease. In the book are presented the opinions and conclusions of prominent professors in different fields of medicine who discussed, in a round table held on June 27, last year the existence or not of various imaginary diseases based only on existing documents until today. All the participants agreed that Eminescu was a cyclothymic personality (one in which periods of elation and sadness alternate), which favoured the poet, but made him vulnerable to overworking, to excessive use of coffee and tobacco, to many dissatisfactions and mainly to a permanent stress. All of this provoked in Juin, 1883 a bipolar syndrome, worsened by an inadequate administration of mercury for a presumed neurosyphilis, inexistent disease. Mihai Eminescu remains a pillar of our national identity.

Keywords: Eminescu’s death, Eminescu’s diseases

Cartea prezintă, pe larg, punctele de vedere privitoare la bolile lui Eminescu, exprimate succint în ziua de 27 iunie 2014 de un grup de medici - cadre

didactice de prestigiu ale Universității de Medicină și Farmacie „Carol Davila” din București - sub auspiciile Academiei de Științe Medicale, în organi-

zarea Fundației Naționale pentru Știință și Artă [1]. La redactarea cărții li s-a alăturat și un grup de la Cluj condus de acad. Ioan Aurel Pop și încă două cadre didactice din București.

Lansarea acestei cărți a avut loc în 15 ianuarie 2015, la Academia Română și, apoi, la data de 5 februarie 2015, la Fundația Națională pentru Știință și Artă din București.

Cu ocazia ultimei lansări, Acad. Eugen Simion a recunoscut existența unui interes crescut pentru subiectul bolii lui Eminescu și a lansat participanților două întrebări: 1 - în ce măsură moștenirea de familie a influențat manifestările acute ale bolii prezentate de Eminescu, în 1883, la internarea sa în spital și 2 - dacă tratamentul cu preparatul de mercur a fost justificat, dacă a fost o dovadă de neștiință sau dacă a fost un act de rea-voință ?

Nota generală a opiniilor participanților s-a înscris pe linia afirmațiilor Prof. dr. Irinel Popescu și Prof. dr. Dan Prelipceanu, care au menționat că față de bolile lui Eminescu există o doză de relativism în afirmațiile pe care le facem noi astăzi, întrucât nu dispunem decât de documente indirecte, dintre care cea mai importantă este cartea dedicată acestei controversate probleme de dr. I. Nica [2].

Prof. dr. Irinel Popescu a menționat în carte, dar și în cuvântul la lansarea ei, că Academia de Științe Medicale și-a propus să-l apere pe Eminescu de detractori, recompunând diagnosticul pe baza documentelor existente filtrate prin prisma cunoștințelor actuale și să aprecieze oportunitatea tratamentului, la care a fost supus. În acest scop, a organizat o abordare multidisciplinară în cadrul Academiei de Științe Medicale, pe care o conduce. Datele prezentate de psihiatru, dermato-venerolog, toxicolog, neurolog, medicul legist converg și susțin diagnosticul de sindrom bipolar (psihoză maniaco-depresivă), apărut la o personalitate ciclotomică, cu antecedente heredo - colaterale de patologie psihiatrică și agravate de un tratament intempestiv, nejustificat și în doze toxice cu clorură de mercur (sublimat coroziv).

Eminescu însuși a sesizat modificările prin care trecea, atunci când afirma: „sunt strivit, nu mă mai regăsesc, nu mă mai recunosc.....mi-e frică chiar de a-mi plânge soarta, căci și aceasta ar fi interpretat ca semn de nebunie”. Sfâșiat de aceste sentimente în timpul vieții, Eminescu a fost atacat postum, cu o virulență crescută, în ultimul sfert de secol. Au fost proferate propoziții scandaloase pentru spirit și provocatoare pentru bunul simț : prozator prăfuit, gol de orice semnificație, filozof (politic se scoate)

totalmente nul, om politic execrabil, protolegionar, totul culminând cu „vestitul” număr din revista *Dilema*, de acum câțiva ani, așa cum a menționat Acad. Eugen Simion.

Față de această pletoară de insanități, Prof. dr. Irinel Popescu a răspuns considerându-l pe Eminescu nu numai un mare poet, dar și un pilon al identității noastre naționale. Valoarea lui nu poate fi știrbită cu nimic de prezența unei maladii, care s-a dovedit a nu fi fost o demență sifilitică. Și el consideră, la fel ca alți participanți la redactarea cărții, că la puseul maniacal din vara anului 1883 a contribuit munca extenuantă la ziar a unui individ perfecționist, abuzul de cafea și țigări, alături de factorii politici externi de stres, generați de activitatea societății *Carpații* și, în final, tratamentul toxic cu clorură de mercur, complet neindicat, care i-a provocat stopul cardiac.

Un aport substanțial la înțelegerea patografiei lui Eminescu l-a avut Acad. Ioan Aurel Pop și echipa sa de la Cluj-Napoca. El și-a pornit analiza menționând pregătirea vastă, de tip enciclopedic a lui Eminescu, care a audiat la Viena cursuri de filozofie, drept, economie politică, științe financiare și administrative, drept internațional, medicină - în special, medicină legală și anatomie, limba italiană, limba spaniolă, pregătire care-i conferea autoritatea unui autodidact în deplinătatea cuvântului. Iată una din explicațiile pentru care la *Timpul* s-a impus repede ca *spiritus rector*, intransigent față de relele apucături ale contemporanilor impostori, la care acuza lipsa pregătirii intelectuale, versatilitatea și preocuparea unică spre îmbogățire grabnică. Cu aceeași virulență, Eminescu a criticat modul în care clasa politică a abordat problema Basarabiei. Odată cu aceste articole, extrem de acide, încep și intervențiile unor terți pe lângă Titu Maiorescu, pentru a-i tempera atitudinea, iar de la finele lui 1877, Maiorescu începe să se distanțeze de *Timpul*. Eminescu nu încetează, însă, să-l critice pe Maiorescu pentru abandonarea situației românilor din Transilvania. Critica lui nu a fost numai asupra liberalilor (roșii, cum îi numea el), dar a extins-o și asupra conservatorilor, pe care i-a etichetat: „păpuși îmbrăcate când în roșu, când în alb...numai să le meargă bine”. Acad. Pop consideră că la boala lui Eminescu a contribuit un complex de factori, care au acționat cumulativ asupra psihicului extrem de sensibil al lui:

- surmenajul fizic și nervos la redacția ziarului *Timpul* este de necontestat. Mite Kremnitz consemnează că Eminescu muncea peste 10 ore zilnic, prestând mai multe activități: „conștiincios și muncitor fără măsură, ducea singur greutățile

gazetei. *Câte nopți pierdute cu condeiul în mână! Și a doua zi palid, nepieptănat, plin de cerneală pe degete, c-un teanc mare de foi intra în tipografie, unde rânduia materialul, redacta informații, făcea corecturi și numai seara, când gazeta începea să se vânture la roată, atunci își aducea și el aminte că e trudit și n-a mâncat nimic în ziua aceea*". Eminescu a transferat conștiința perfecțiunii, cu care își scria poeziile și în domeniul publicisticii. Dar, munca asiduă, lipsurile materiale, dezamăgirile umane i-au înrăutățit starea de sănătate. Eminescu simte că pierde controlul asupra sie însuși : „eu mă apropii cu pași repezi de nebunie; să aveți grijă de mine”. În 28 iunie 1883, este internat la Institutul Caritatea, la secția externă de boli psihice (n.m.) pe motive de agitație, violență, delir, halucinații, insomnie, agresivitate și vociferări. Pe 5 iulie 1883, dr. Șuțu îi stabilește diagnosticul de alienațiune mintală în formă de manie acută. În acest moment, apare greșeala de diagnostic a dr. Iszak, care considerând că Eminescu suferă de o formă avansată de sifilis nervos, îi începe administrarea de sublimat coroziv percutan și prin fumigații, deși toxicitatea mercurului asupra celulei nervoase era cunoscută în Europa și de aceea se renunțase la el. Toate aceste evenimente trebuie analizate în contextul socio-politic al anului 1883, pe care ni-l prezintă Acad. Pop și colaboratorii Domniei sale. Astfel, în 24 ianuarie 1882, Societatea Carpații, la care Eminescu aderase cu entuziasm, își fixează ca scop eliberarea provinciilor românești - Transilvania, Crișana, Maramureș, Bucovina - și unirea lor cu România, folosindu-se, la nevoie, chiar calea insurecțională. Eminescu solicită, expres, ca studenții transilvăneni să familiarizeze în vacanțe opinia publică din localitățile lor natale, cu planurile Societății Carpații. Credința fermă a poetului și publicistului era realizarea unei *Dacii Mari*, prin unirea tuturor provinciilor românești aflate în componența altor state vecine cu România.

Eminescu a fost bolnav sau a fost îmbolnăvit? În viziunea echipei Acad. Pop se poate vorbi de două categorii de oameni, care au încercat să dea un răspuns acestei întrebări. Unii au privit nebunia lui Eminescu ca parte integrantă a mitului genialității lui, în timp ce alții au susținut teoria unui complot asupra lui Eminescu, orchestrat de Titu Maiorescu. Observațiile medicilor de la Sanatoriul Oberdöbling din Viena - respectiv foaia de observație clinică - au dispărut din arhiva unității sanitare și există bănuiele că Grigore Ventura le-ar fi sustras, prevalându-se de faptul că lucra la Ministerul Afacerilor Externe al României.

În concluzie, Acad. Pop consideră că germenii bolii declanșate în 1883 ar trebui căutați în munca asiduă la redacția ziarului *Timpul*, în dezamăgirea față de societatea în care trăia, la care s-au adăugat condițiile materiale destul de mizere de care a avut parte în acea perioadă. O parte a societății i-a fost și i-a rămas ostilă. Publicistica eminesciană a provocat și atunci, ca și acuma, o reacție prin care se încerca anihilarea ziaristului, punct de vedere avansat de Th. Codreanu. Drept urmare, Eminescu a fost condamnat întâi la o moarte civilă, apoi la o moarte biologică.

Toxicologul Acad. Victor Voicu este ferm în a susține componenta toxică a manifestărilor neuropsihice arătate de Mihai Eminescu. El afirmă că tratamentul de lungă durată cu mercur pentru un presupus lues nervos, a adăugat sindromului bipolar o componentă neurotoxică. La Eminescu se regăsesc 90% din semnele intoxicației cu mercur, la care primul care suferă este neuronul.

Prof. dr. Dan Prelipceanu, psihiatru a arătat încărcătura ereditară de boli neuropsihice, care poate explica și personalitatea ciclotimică a lui Eminescu, pe care au acționat factori de mediu declanșatori ai primului puseu de manie psihotică, având, apoi, drept condiție agravantă - hidrargirismul. Deși toate aceste condiții i-au deteriorat, în bună măsură, starea de sănătate, ele nu i-au anulat capacitatea creativă, astfel încât, între 1883-1889, Eminescu a mai avut forța și inspirația de a scrie 65 de poezii, de a redacta 15.271 pagini de manuscris, de a schița planul lucrării *Mușatinii* și al unui nou volum de versuri *Lumini de lună*, toate fiind improbabile la un pacient cu paralizie generală progresivă datorată unui sifilis nervos. Diagnosticul psihiatric, pe care-l emite Prof. dr. Dan Prelipceanu lui Mihai Eminescu este de *turburare afectivă bipolară, de tip I cu episoade maniacale acute, cu factori psihotici congruenți, cu dispoziția, alternate cu perioade subclinice depresive și cu remisiuni parțiale interfazice*.

Prof. dr. Călin Giurcăneanu, dermatosifiligraf demontează, pas cu pas, diagnosticul de sifilis nervos pus la Iași, în 1873, de dr. Iszak, urmat de aplicarea tratamentului cu clorură de mercur, care, la vremea aceea, nu se mai prescria nicăieri în Europa pentru sifilisul terțiar și continuat până în preajma morții, deși, în 1887, medici de la Halle au recomandat oprirea administrării mercurului. În ciuda acestor sfaturi, dr. Iszak (cu o proastă reputație, suspectat de alcoolism) i-a crescut dozele de sublimat coroziv de la 4 la 7 gr./24h, iar la Sanatoriul dr. Șuțu i s-a administrat în 1889 mercurul pe cale intravenoasă, rezultând o intoxicație majoră (tremor, polinevrite,

turburări psihice) inclusiv degenerescenta grăsoasă a miocardului, care este posibil să-i fi cauzat și stopul cardiac.

Prof. dr. Eduard Apetrei, cardiolog, susține pe baze științifice, că mercurul accelerează procesul de aterogeneză, cu irigări insuficiente ale organelor, care pot explica moartea subită de cauză cardiacă la Eminescu.

Prof. dr. Octavian Buda - istoria medicinei - consideră că înălțarea excepțională a cugetului eminescian a fost dublată mereu de riscul unei dureroase căderi în nebunie, întrucât hipersensibilitatea lui Eminescu l-a făcut și foarte vulnerabil la înfrustrările și decepțiile pe care le-a trăit.

Prof. dr. Vladimir Beliş - medicină legală - constată, cu surprindere, că cei care au susținut cu tenacitate diagnosticul de sifilis nervos s-au bazat, mai ales, pe argumentele oamenilor politici ai vremii. Într-adevăr, Eminescu era incisiv, categoric, ferm, deranja pe mulți, era nemulțumit și socio-politic și sentimental, dar, totuși, diagnosticul de sifilis nervos, care i-a fost atribuit nu are nicio bază științifică și pune mai degrabă o șampilă aplicată cu răutate, o

șampilă denigratoare, care să-l afecteze pe el și familia lui.

Cartea pe care am recenzat-o la cererea și prin amabilitatea redacției Revistei de Politica Științei și Scientometrie a apărut la 125 de ani de la moartea lui Mihai Eminescu, perioadă în care denigrările nu au avut cum să umbrească ceea ce omul cel mai reprezentativ al culturii noastre ne-a lăsat nouă românilor : limba română literară, dragostea de neam și dragostea de țară.

Bibliografie

- [1] N. M. Constantinescu, *Bolile lui Eminescu, adevăr și mistificare*, Revista de Politica Științei și Scientometrie-Serie nouă, **3(3)**, 242(2014).
- [2] I. Nica, *Eminescu - structura somato-psihică*, Ed. Eminescu, București, 1972 .

Autor corespondent: nae_constantinescu@yahoo.com